

Förtryck och våld i hederns namn

Ett stödmaterial i arbetet mot
hedersrelaterat våld
inom Jönköpings kommun

BROTTSOFFER
JOUREN. 0200-212019

Förtryck och våld i hederns namn

Sverige framställs i olika sammanhang som ett av världens mest jämställda länder. Trots detta utsätts tiotusentals kvinnor varje år för hot och våld i nära relationer. Mäns våld mot kvinnor är det yttersta uttrycket för den obalans som råder i maktförhållandet mellan kvinnor och män. Mäns kränkningar av kvinnofriden är ett av de allvarligaste hindren för ett jämställt och demokratiskt samhälle.

Hedersrelaterat våld följer samma mönster som våld mot kvinnor generellt men det finns också skillnader som bidrar till en större utsatthet för de unga kvinnorna. Den egna familjen och släkten har hög social kontroll och ställer extrema krav på lydnad och underordning av flickan. Samtidigt finns det ofta ett tyst eller uttalat medgivande från omgivningen som rättfärdigar våldet. Det ser ut som om utsatta flickor och unga kvinnor i större utsträckning söker stöd och råd hos ideella organisationer och verksamheter som inte har myndighetsutövning. Mer sällan kontaktas socialtjänsten. De är rädda för att myndigheterna ska ta kontakt med deras vårdnadshavare, vilket kan leda till att situationen förvärras ytterligare.

I starkt patriarkala familjestrukturer förväntas flickorna och de unga kvinnorna att underordna sig familjens normer och regler så länge de är ogifta och bor hemma oavsett om de är myndiga eller inte. Dessa flickor och unga kvinnor har mycket små möjligheter att påverka sin livssituation och har inte rätt till fria individuella val vad gäller sexualitet, val av partner, äktenskap och utbildning. För att kunna förändra destruktiva värderingar och attityder i patriarkala familjestrukturer och förhindra att hedersrelaterat våld vidmakthålls, krävs ett förebyggande arbete på olika nivåer i samhället med ett gemensamt ansvar och en utvecklad samverkan.

Det här är en vägledning för hur vi i Jönköpings kommun vill arbeta mot hedersrelaterat förtryck och våld. I första hand riktar skriften sig till medarbetare och arbetsgivare inom skolan och socialtjänsten men också andra grupper kan ha glädje av den – t ex polisen, kvinnojourer, brottsofferjourer och ungdomsmottagningar. Stöd materialet ger en bild av i vilken omfattning hedersrelaterat våld och förtryck förekommer i Jönköpings kommun. Vidare innehåller det en kortfattad beskrivning av hederstänkandet, dess kulturella och geografiska utbredning och dess koppling till familj och klan men inte till viss religion.

Materialet utgör ett stöd i det praktiska arbetet med att ta fram egna arbetssätt och diskutera sitt eget förhållningssätt mot hedersrelaterat förtryck och våld. I materialet finner du därför en praktisk mall för hur man på en enskild skola kan ta fram ett arbetssätt mot hedersrelaterat våld. Du finner även ett förhållningssätt och en praktisk metod för hur socialtjänsten kan hantera och agera i ärenden med hedersrelaterat förtryck och våld.

Underlaget baseras på tidigare utarbetade och beprövade metoder för hur man kan arbeta med frågor relaterade till hedersproblematik. Vi har inspirerats av Sörmlands län som 2005 gav ut boken Förtryck och våld i hederns namn och Östergötlands län, som 2004 gav ut handboken Om våld i hederns namn.

Vår förhoppning är att stöd materialet praktiska och konkreta ansats kommer att leda till ett bättre och rakare samarbete mellan olika organisationer – inte minst mellan skola och socialförvaltning. Vår förhoppning är också att materialet kommer att utgöra ett bra stöd i det praktiska arbetet mot hedersrelaterat våld och i det nära mötet med utsatta ungdomar.

Stöd materialet förmedlar värdegrunden om alla människors lika värde. Det är viktigt att hela vårt samhälle sätter människan och hennes rättigheter i första rummet.

Skriften har kommit till inom ett projekt, BOJ mot våld, som Brottsofferjouren drivit tillsammans med Jönköpings kommun. Projektet har finansierats av medel från Länsstyrelsen i Jönköpings län. Målet för projektet har varit att sprida kunskap till personal, elever och föräldrar på ett antal högstadieskolor i kommunen. Skriften har behövts för att användas i detta arbete.

Vi som tagit fram materialet är: Ingrid Grubbström, projektledare för BOJ mot våld, Brottsofferjouren med hjälp av Åsa Sjöberg och Ann-Charlotte Nilsson mottagningssekreterare, Socialkontor Centrum, Marie Alsterbo skolkurator, Sandagymnasiet, Elisabeth Rengstig socialsekreterare, Socialjouren, Anette Magnusson, kurator, Ungdomsmottagningen och Anette Sparf, 1:a skolsköterska.

Vi vill tacka alla övriga som hjälpt oss i arbetet med stöd materialet.

Jönköping i april 2006
Ingrid Grubbström
Projektledare

Innehåll

Hedersrelaterat våld i Jönköpings län	5
Vad menas med hedersrelaterat våld?	6
Skolans arbete	8
Socialtjänstens arbete	12
Pojkar och unga mäns situation	17
Adresslista	18
Några referenser	20
Litteraturlista	21

Hedersrelaterat våld i Jönköping

Bakgrund

Det s.k. hedersrelaterade våldet är en realitet i vår kommun. Det finns flickor och pojkar, unga kvinnor och unga män i Jönköping, som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld. Och det finns pojkar, män och kvinnor som hotar och i en del fall är beredda att ta till våld i hederns namn. Både de som utsätts för förtryck och våld och de som utför förtrycket och våldet kan ses som offer.

En kartläggning, som länsstyrelsen genomförde 2003-2004 visar att hedersrelaterat hot och våld mot flickor och unga kvinnor finns i vår kommun och i länet i övrigt. Socialtjänster och skolor, som svarat på länsstyrelsens enkät, hade under 2002 kontakt med ca 50 flickor och unga kvinnor i länet i åldrarna 16-20 år, som på något sätt omfattas av denna problematik. Men här finns det ett mörkertal.

Det finns också ett engagemang i Jönköping och i länet i arbetet mot hot och våld med hedersförtecken. Länsgruppen för Kvinnofrid i Jönköpings län, Brottsofferjouren och Kvinnojouren, är några exempel på organisationer som gör betydande insatser.

Regeringsuppdrag – kartläggning

Efter de uppmärksammade morderna på Pela Atroshi och Fadime Sahindal gav regeringen landets 21 länsstyrelser i uppdrag att kartlägga och analysera behovet av insatser för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för s.k. hedersrelaterat våld. Totalt omfattar regeringens satsning 180 miljoner kronor för åren 2003-2007.

Länsstyrelsens kartläggning finns publicerad i rapporten ”Skyddat boende m m för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld” från våren 2004. Den innehåller en redogörelse för behovet av skyddat boende och andra insatser för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat hot och våld.

Av kartläggningen framgår tydligt att utbildning och opinionsbildning kring kvinnofridsfrågor är insatsområden som är mycket angelägna. Personer som möter dessa flickor och unga kvinnor i sitt yrke behöver ökade kunskaper och mer resurser för att kunna hjälpa dem och deras familjer på bästa sätt. Det gäller t ex socialarbetare, lärare och poliser. Synpunkter på värdet av en utbyggd samverkan mellan myndigheter och ideellt arbetande organisationer återkommer också i flertalet enkätsvar.

Nationell kartläggning

En nationell undersökning visar att det finns flickor och unga kvinnor i hela landet som utsätts för hedersrelaterat våld. Länsstyrelserna tillsammans redovisar att det finns närmare 2000 kända fall av hedersrelaterat våld hos myndigheter och organisationer. Av dessa beräknas 10-15 procent vara i behov av skyddat boende. Mörkertalet tros även här vara mycket stort på grund av problemets art.

Om flickor med hedersproblematik offentliggör sin historia genom ett besök hos till exempel socialtjänsten kan det i sig innebära ytterligare sanktioner och hot. Många unga kvinnor väljer därför att söka andra vägar för att få hjälp.

Skolan är den organisation som haft mest kontakt med de utsatta flickorna. Utöver skolan är det ungdomsmottagningar och socialtjänst som har kontakt med flickorna. Detta visar både den nationella och den regionala undersökningen.

Regeringsuppdrag 2004 om förebyggande insatser

Kartläggningen ingår som ett första steg i regeringens flerårssatsning. Regeringen beslutade den 23 juni 2004 att bevilja Länsstyrelsen i Jönköpings län 1 miljon kronor för att lämna stöd till insatser för ungdomar som riskerar att utsättas för s.k. hedersrelaterat våld. Samtliga länsstyrelser fick detta uppdrag och länsstyrelserna i Stockholm, Skåne och Västra Götaland fick dessutom möjlighet att lämna stöd till verksamhet som erbjuder skyddat boende.

Enligt riktlinjerna får stöd lämnas till projekt som avser förebyggande arbete i form av arbete med konkreta handlingsplaner, samordning på lokal eller regional nivå, stimulera bildandet av nätverk, attitydpåverkande insatser bland grupper med hederstänkande eller utbildningsinsatser för personal som i tjänsten eller ideellt berörs av hedersrelaterat våld. Stöd får lämnas till projekt som drivs av en myndighet, en kommun, en organisation eller gemensamt av dessa.

I en första omgång fick 3 projekt i kommunen del av regeringens insatser. Dessa är Stadsgårdsskolans projekt ”AMOR”, Bäckadalsgymnasiets projekt ”DISA” och Brottsofferjourens projekt ”BOJ mot våld”. Länsstyrelsen kommer också att genomföra kompetensutvecklande seminarier.

Vad menas med hedersrelaterat våld?

Tvång, våld och mord i hederns namn är en kulturspecifik företeelse i samhällen med patriarkala familjesystem och som kännetecknas av ett gruppcentrerat skamtänkande. Bakom hedersbrotten ligger alltid ett kollektivt tryck om att bestraffning måste ske för hederns återupprättande. De allvarligaste hedersbrotten är alltid planerade och genom det kollektiva trycket blir kraven på bestraffning oftast kompromisslösa och långsinta. Det saknas idag en vedertagen och allmänt accepterad definition av hedersrelaterat våld. Tidigare utvecklingsarbete i andra län har arbetat fram en definition av hedersrelaterat våld och förtryck som vi tycker även kan gälla för oss i Jönköpings kommun.

”Hedersrelaterat förtryck och hedersrelaterat våld finns i klaner och familjer i ett patriarkalt samhällssystem. Individerna är underordnade gruppen som äger och tar yttersta ansvar för heder och skam. Här är männens och gruppens heder direkt avhängigt av gruppens kvinnliga medlemmars faktiska eller påstådda sexuella beteende och relationer. I det faktiska förtrycket och våldet är utövaren oftast en man i nära relation till offret som oftast är en flicka eller ung kvinna. Andra kvinnor i nära relation till offret kan direkt eller indirekt utgöra ett stöd till förtrycket som öppet stöds av kollektivets gillande. Systemet gör även förövarna till offer.”

Uttrycket förtryck i hederns namn eller hedersrelaterat våld anger att någon är ett offer för förtryck. Vårt fokus ligger på flickor och unga kvinnor som utsätts för ett sådant förtryck. Men även pojkar och unga män kan bli utsatta för förtryck och våld eller ha de att utöva förtrycket och våldet.

I en vidare mening kan alla medlemmar i en familj som lever under hårt förtryck och kontroll betraktas som offer i någon mening, eftersom alla lever under tvånget att följa sina givna roller i familjesystemet och den egna etniska kulturen.

Familjepyramiden

Den familjetyp som de utsatta flickorna och unga kvinnorna och deras anhöriga lever i kan liknas vid en pyramid. Pyramiden har flera nivåer där pappan befinner sig i toppen och har den avgörande makten inom familjen. Pappan är också familjens representant i kontakterna utåt. I denna patriarkala familjetyp ingår också släkten, bland annat så tillhör både mammans och pappans för-

äldrar familjen. Flickorna återfinns i botten av detta hierarkiska system, det vill säga längst ner i pyramiden.

Mannen har i samhällen som domineras av patriarkala familjer en betydligt mer framträdande och överordnad roll än kvinnan. Detta återspeglas också i barnens uppfostran där pojkarna ges större frihet och rättigheter än flickorna. Detta innebär att flickorna måste förhålla sig underordnade till sina bröder och samtidigt anpassa sig till krav från släkten och pappan (nivåerna ovanför i familjehierarkin).

I denna typ av utvidgad familj har barn och föräldrar ansvar och skyldigheter inte bara mot varandra utan också i förhållande till en större krets släktingar. Eftersom familjen är den avgränsade enhet som ansvarar för medlemmarnas sociala och ekonomiska trygghet så blir mycket få saker en enskild familjemedlems angelägenhet.

I patriarkala samhällen är heder och skam centrala värden. Alla familjemedlemmar bidrar genom sitt beteende till familjens heder, men ansvaret är olika fördelat. Mannens heder är främst kopplad till hans förmåga att försörja och beskydda familjen, medan kvinnans heder (och därmed familjens) är knuten till hennes sexuella dygd. Kvinnan ska vara oskuld när hon gifter sig och därför måste ogifta kvinnor och män så långt möjligt hållas åtskilda och umgås så lite som möjligt. Kontrollen av kvinnans sexualitet betraktas som nödvändig för att hon ska bli gift och med hänsyn till familjens heder.

Ett giftermål medför till exempel såväl ekonomiska som andra konsekvenser för den utvidgade familjen. Det innebär att frågan om äktenskapspartner hanteras som en familjefråga, det vill säga vanligtvis av den fader som ansvarar för familjen. I den utvidgade familjen är man således i första hand en familjemedlem och i andra hand en enskild individ.

Gruppens normer

Familjens rykte står hela tiden på spel vilket bidrar till en stram kontroll. Det behövs inte mycket för att få ett dåligt rykte. Om den unga kvinnan talar med en utomstående man riskerar ryktet om lättsinnighet (läs: hora) att vanhedra hela familjen. Eftersom skammen drabbar hela familjen, om någon familjemedlem bryter mot gruppens normer, så värnar familjen aktivt om varandras beteende. Både männen och kvinnorna i familjen kan därför aktivt delta i utövandet av förtryck och våld mot en ung kvinna.

Männen deltar därför att hedern är knuten till de unga kvinnornas sexuella beteende, och kvinnorna därför att de ytterst är ansvariga för barnens uppfostran och därmed ansvariga om flickan bryter mot normerna. Att undvika skam och vanära över sin familj blir ett överordnat mål.

Ibland blir också pojkar tvingade att gifta sig med någon de själva inte valt och det förekommer att homosexuella relationer leder till hedersrelaterat förtryck och våld.

Flickan skuldbeläggs

I det hedersrelaterade våldet skuldbeläggs flickan totalt. Brytningen mot normerna anses som ett oåterkalleligt felsteg och måste medföra ett straff för henne – fysiskt eller socialt – medan förövaren ges rätt av sin närmaste omgivning i sitt utövande av förtrycket och våldet.

Skillnaden mellan kulturer ställs på sin spets när den till Sverige inflyttade – patriarkalt uppbyggda – familjen ska förhålla sig till de krav på anpassning som omgivningen ställer. Behovet av att bevara den egna identiteten är vanligtvis stark men ju längre familjen lever i Sverige desto svårare blir det att upprätthålla en patriarkalisk maktstruktur. Flera omständigheter bidrar till detta. Barnen blir ett hot mot föräldrarnas maktutövning då de genom bland annat sin skolgång blir integrerade i samhället och får större medvetenhet om sina rättigheter som individer – och som flickor. Föräldrarna blir ofta beroende av barnen i sina kontakter med samhällets myndigheter. Häri genom förlorar pappan sin tidigare position och roll att företräda familjen utåt. Ofta förlorar pappan också sin funktion som huvudförsörjare och ansvarig för familjens ekonomi, vilket ytterligare belastar hans position i familjen.

När ungdomarna blir tolkar av språket och omvärlden rubbas maktbalansen inom familjen, den traditionella familjestrukturen vänds upp och ned och föräldrarna förlorar i auktoritet. När den sociala ordningen är under press och när tidigare normer inte längre tas för givna blir det ofta nödvändigt med restriktioner som tidigare

inte behövs i hemlandet. Särskilt de unga ogifta flickornas livsstil blir utsatt för en stark social kontroll. Skvaller och rykten är en del av denna kontroll.

Geografisk utbredning

Hedersproblematiken kan finnas representerad bland familjer och släkter i invandrargrupper från Mellanöstern, till exempel kurder, irakier, libaneser, assyrier, syrianer, från norra och östra Afrika, till exempel marockaner, tunisier, egyptier, eritreaner och somalier, men också bland pakistanier, sikher och européer, till exempel kosovoalbener och romer.

Hedersmord förekommer i Irak, Iran, Syrien, Jordanien, Turkiet, de palestinska områdena, Libanon, Indien, Pakistan och Marocko. Detta innebär dock inte att hedersvärderingar som leder till förtryck och våld finns bland alla familjer inom dessa länder, eller att alla fäder med denna kulturella/etniska bakgrund brukar våld mot sina döttrar i hederns namn.

Hedersproblematiken förstärks i vårt land av tre omständigheter:

1. Vuxna invandarmän kommer inte in i samhället på grund av arbetslöshet, språk- och boendesegregation. Man kan då välja att stärka varandra i den egna organisationen eller föreningen, vilket kan ge ny näring till patriarkalt hederstänkande.
2. Hedersdominerade familjer är satta under press från släktingar och vänner i hemlandet. Där finns ingen förståelse för att flickors och kvinnors rättigheter i Sverige är annorlunda och bygger på en jämställd och en jämlik relation mellan kvinnor och män.
3. För invandrarungdomarna sker en anpassning till den svenska kulturen och normerna som gäller för ungdomen. Detta förstärker konfrontationen hemma mellan generationerna vilket i sin tur leder till än starkare tvångsinslag och kontrollbehov.

Skolans arbete – en praktisk mall

Alla på skolan ska veta vem som gör vad i olika skeenden och situationer av hedersproblematik.

Det här är en praktisk handledning som i första hand riktar sig till rektorer och elevvårdspersonal vid grundskolor och gymnasieskolor i Jönköpings kommun. Det är rektorerna som ytterst är ansvariga för att skolan har en beredskap för att hantera de praktiska och principiella frågeställningar som aktualiseras av hedersproblematiken.

En hantering på skolan som bygger på normala rutiner i elevvårdsärenden kan i vissa fall allvarligt skada den enskilda flickan eller den unga kvinnan – om hon är utsatt för hedersrelaterat våld. Därför framstår fortbildning av lokala resurspersoner på skolan som en väsentlig uppgift. I den mån som skolan förfogar över elevvårdspersonal bör den gruppens fortbildningsbehov i första hand uppmärksammas, eftersom det vanligtvis är någon ur den personalgruppen som kopplas in i dessa fall.

Grundbulten i såväl framtagandet av den lokala handlingsplanen som vid dess tillämpning tror vi ligger i en tydlig arbetsorganisation. Alla på skolan ska veta vem som gör vad i olika skeenden och situationer av hedersproblematik.

Avsikten med detta dokument är att vara ett stöd i skolans uppdrag att motverka kränkningar av mänskliga rättigheter samt att ge vägledning i enskilda typfall av hedersrelaterat våld och förtryck. Den allmänna mall som här presenteras ska kunna vara till hjälp vid utarbetandet av lokala handlingsplaner för detta angelägna område.

Till sist: Alla skolor möter inte i sin vardag flickor och unga kvinnor som är utsatta för förtryck i hederns namn. Med hjälp av kunskap är man förberedd om man länge fram kommer i kontakt med hedersproblematiken. Det ankommer här ytterst på varje enskild rektor och skola att – utifrån lokala överväganden – ta ställning till vilka förebyggande och akuta insatser man vill planera för.

Skolans uppgift – att agera förebyggande och därmed motverka förtryck av mänskliga rättigheter. En viktig del är att skolan i sin undervisning förebygger och motverkar diskriminering och förtryck av mänskliga rättigheter. Skolan behöver mot den bakgrunden agera för att:

- Ge klara signaler om att skolan bekämpar alla former av förtryck och våld, inklusive hedersförtryck.

- Skolan i sin information och undervisning om demokratiska och mänskliga rättigheter även behandlar och motverkar förtryck och brott som sker i hederns namn.
- Påverka flickors och pojkarnas attityder om mänskliga rättigheter, jämställdhet, kvinnors rättigheter och ge konkret information om rätten att bestämma över sina liv och samhällets stöd i olika former.
- Stärka flickors och unga kvinnors självförtroende och mod att försvara sina mänskliga rättigheter.
- Samverka i det förebyggande arbetet med andra verksamheter och föreningar.

I skolans samarbete och kontakter med vårdnadshavarna bör man informera dessa om skolans och samhällets syn på brott mot de mänskliga rättigheterna, inkluderande rätten att bestämma över sina liv. Varje skolenhet bör ha en handlingslinje för när och hur hedersproblematiken ska tas upp med vårdnadshavarna, till exempel enligt följande hållpunkter:

- Alla vårdnadshavare bör återkommande informeras om skolans (samhällets) syn på mänskliga rättigheter och därmed flickors rätt att bestämma över sina liv och kroppar.
- Om lärare misstänker att det förekommer förtryck i hederns namn gentemot en flicka och att hennes studieresultat påverkas av detta bör läraren före utvecklingssamtalet med vårdnadshavarna konsultera elevvårdsteamet och därefter samtala med flickan om och hur de ska ta upp frågan med vårdnadshavarna.
- Kontakta vårdnadshavarna för påverkan utifrån den unga kvinnans egen bedömning.

Skolans samverkan med andra verksamheter är viktig i det enskilda stödarbetet för de flickor och unga kvinnor som är utsatta för någon form av hedersförtryck. Samverkan över organisationsgränser utgör också en betydelsefull del i det förebyggande arbetet.

Följande frågeställningar kan exemplifiera vilka uppgifter skolan kan behöva klargöra i sitt samarbete med olika verksamheter:

- Socialtjänsten: Arbeta upp personliga kontakter med mottagningssekreterare på socialkontoren. Vilket stöd kan de ge?
- Polisen: Ha kontakter med områdesansvariga poliser.

Samtala om vad skolan respektive polisen gör. Hur och när kan polisen medverka till stöd för utsatta flickor.

- Ungdomsmottagningarna: Vilket stöd kan ungdomsmottagningarna ge de utsatta? Kan mottagningarna medverka i skolans attitydpåverkan?
- Kvinnojourer: Vad kan jourerna ställa upp med – utöver akuta insatser? Utarbeta riktlinjer för när och hur jourerna kan bidra med insatser i attitydpåverkan i skolan.
- Sjukvården (inkl BUP): Diskutera mekanismerna i hedersförtrycket. Hur kan man gemensamt uppmuntra utsatta att söka stöd och hjälp där sådan finns?
- Invandrarorganisationer: Sök samarbete med de organisationer som verkar mot hedersförtrycket. Sök samarbete med dessa i förebyggande arbete. Vilka personer kan vara resurspersoner för enskilda utsatta och skapa kontakt med dessa?
- Andra frivilligorganisationer: Skolan kan söka samarbete med till exempel Brottsofferjouren, Rädda Barnen och BRIS.

Skolans uppgift – att reagera vid upptäckt av hedersrelaterat förtryck.

En förutsättning för att skolan ska kunna gå in och hjälpa flickor eller unga kvinnor, som utsätts för hedersrelaterat förtryck, är att någon på skolan ser och förstår vad som händer. Att upptäcka flickor utsatta för hedersförtryck är således en viktig uppgift för skolan.

Det är här viktigt att skolans personal har en grundkunskap om hederskulturens mekanismer, dess patriarkala bakgrund och dess kollektiva och kompromisslösa krav på flickors kyskhet. Skolan behöver även en särskild kunskap inom vilka etniska grupper som hedersförtryck ofta förekommer. Skolans personal behöver kontinuerligt uppmärksamma flickor och unga kvinnor från hederspåverkade invandrargrupper.

Viktiga observationer:

- Får hon delta i all undervisning, inklusive idrott och sex- och samlevnad?
- Får hon vara med på skolresor och lägerskolor?
- Måste hon ljuga om pojkvän, vilka hon umgås med, fritidsvanor och dylikt?

- Hur ser hennes studiemotivation och koncentration ut?
- Är hon tidvis oförklarligt ledsen eller orolig?
- Uppvisar hon psykosomatiska symtom, till exempel huvudvärk eller magont?
- Har hon sömnsvårigheter?
- Är hon utsatt för någon form av bevakning, till exempel från en bror på skolan?
- Verkar hon oförklarligt rädd för något eller någon?
- Talar hon om problem hemma eller sin ofrihet i termer av ”vår kultur kräver”?
- Talar hon om att förlova sig eller gifta sig trots att hon är ung och inte är klar med skolan? Är partnern någon som hon rimligen inte kan känna särskilt väl?

Om man ser några av dessa tecken måste skolans personal, lärare eller elevvårdare, våga samtala med flickan om hennes allmänna situation. Våga fråga om vilka krav som riktas mot henne från vårdnadshavarna. Vad tycker familjen om flickans fortsatta skolgång och framtida äktenskap? Vad är det som kommer att hända om hon bryter mot dessa krav? Anser familjen att deras heder skulle skadas om hon går sin egen väg? Det är också viktigt att ta hänsyn till flickans sexuella läggning eftersom homosexualitet kan innebära att hedersproblematiken förstärks ytterligare. För sådana samtal krävs att det först skapas ett förtroendefullt förhållande med flickan. Hon måste få veta förutsättningarna för samtalen när det gäller sekretess och att vårdnadshavarna samt polis och socialtjänst inte får veta något om samtalet utan att flickan informeras. Tänk på att du kan rådgöra med socialtjänsten i ett ”avkodat” samtal.

Om flickan plötsligt tar tillbaka uppgifter om hot eller våld som hon tidigare uppgivit betyder det inte alltid att hon har fabulerat eller ljugit. Det kan var tecken på att hon blivit utsatt för hedersrelaterat hot från familjen eller släkten eller att hon inte känner sig trygg i sina kontakter med myndigheterna.

För att kunna värdera risker och möjligheter i olika alternativ är det till hjälp att göra en analys och bedöma flickans kontaktnät samt hennes förmåga att på ett realistiskt sätt bedöma konsekvenserna av olika alternativ.

Handläggningsrutiner vid olika typfall av förtryck – hjälp till de flickor och unga kvinnor som behöver och vill ha stöd.

Om flickan bedöms vara utsatt för ett starkt hedersrelaterat förtryck och/eller brott måste skolan reagera. Följande fyra typsituationer och handlingslinjer kan vara till stöd för berörd personal. Indelningen och förslagen på insatser grundar sig på om flickan är myndig eller inte och om brott har begåtts eller inte.

1. Omyndig flicka, inte utsatt för brott – barn i riskzon

När brott inte skett finns tid för förändring och utveckling. Avgör om det rör sig om tonårsproblem eller hedersförtryck genom att fråga henne om följande:

- Hur begränsas hennes livsrum?
- Vilka regler och krav gäller för henne?
- Vilka bestraffningar sker vid regelbrott?
- Är hon utsatt för bevakning?
- Har föräldrarna bestämt hennes framtid vad gäller utbildning, boende och äktenskap?

Lyssna på flickans krav och syn på sina rättigheter. Överensstämmer flickans krav med de regler och krav som familjen riktar mot henne? Vilka alternativ ser hon för sin framtid? Hjälp henne förstå innebörden och konsekvenserna av olika alternativ:

- Att underordna sig och godta föräldrarnas krav och regler.
- Att godta en del krav men slåss för sina rättigheter på andra områden.
- Att helt ta avstånd från föräldrarnas krav och regler.
- Att fly från familjen innan hon fyllt 18 år, utan att lagbrott skett, utan att hon försökt förändra förhållandena och utan avslutade studier.

Hjälp flickan att belysa olika aspekter av alternativen och ge henne därefter stöd för det val hon gör. Det slutliga ställningstagandet måste vara hennes eget. Stöd flickans egna val, hennes medvetenhet och egen kraft genom att:

- Samtala om varför hon vill gå sin egen väg. Lär henne att se sin frigörelsekamp som ett försvar för mänskliga rättigheter och jämställdhet mellan kvinnor och män.
- Belysa fördelarna med att inte bryta med familjen före 18-årsdagen och att avsluta studierna med så bra resultat som möjligt.
- Göra henne medveten om vad som händer med familjen om hon bryter sig ur systemet. Hur drabbas mamma och syskon? Vilka knep kommer att användas för att få henne tillbaka?

- Göra henne medveten om riskerna som kan finnas under lång tid. Vilka skyddsåtgärder finns och vilket skydd behöver hon?
- Samtala ingående om hur den nya, fria situationen kan gestalta sig med ensamhet, nytt nätverk, ny bostadsort. Problematisera hennes möjligheter att klara sig ensam, särskilt om hon hänger upp mycket på en pojkvän.
- Samtala om hur familjens inställning till hennes frihet kan förändras. Diskutera taktik för detta förändringsarbete: Vilka argument är bra att använda? Vilken tidpunkt är lämplig? Hur ska det läggas upp? Vilka är viktiga att påverka först? Vilka kan hjälpa henne med att påverka familjen?
- Vara hennes återkommande stöd och hjälpa henne hitta andra som kan stödja henne: socialtjänst, polis, brottsofferjour, kvinnojour, ungdomsmottagning, sjukvård, enskilda personer och föreningar.
- Dokumentera vad som framkommit under arbetets gång. Dokumentation kan vara viktig vid rättegångar och för de som tar över stödansvaret.

Och när en eventuell flykt eller brytning skett: låt andra ta över stödansvaret helt, t ex socialtjänst eller polis.

2. Omyndig flicka, utsatt för brott (olaga tvång, hot eller våld)

Tyder skolans iakttagelser på att den omyndiga flickan är utsatt för olaga tvång, hot eller våld måste kontakt tas med elevhälsovården. Berörd lärare måste även informera elevvårdare, som i sin tur måste söka kontakt med flickan och erbjuda hjälp enligt lokalt utarbetad stödmetod.

- Ta flickans information på stort allvar.
- Bedöm skaderisken med att involvera vårdnadshavarna.
- Kontakta socialtjänsten för en preliminär bedömning av situationen.
- Anmäl till socialtjänsten och eventuellt polisen. Tänk på att anmälan till socialtjänsten både kan göras muntligt och skriftligt. Att lämna det skriftligt är ett sätt att själv bli medveten om vilka uppgifter man lämnar och vad man går vidare med.
- Dokumentera det som framkommit under arbetets gång som information för dem som tar över stödansvaret och vid en eventuell rättegång.

3. Myndig ung kvinna, inte utsatt för brott

Lyssna på den unga kvinnans krav och syn på sina rättigheter. Vilka alternativ ser hon för sin framtid? Hjälp henne förstå innebörden och konsekvenserna av olika alternativ:

- Att underordna sig och godta familjens krav och regler.
- Att godta en del krav men slåss för sina rättigheter på andra områden.
- Att helt ta avstånd från familjens krav och regler.
- Att fly från familjen utan att hon försökt förändra förhållandena och utan avslutade studier.
- Uppmuntra kontakt med socialtjänsten.

Hjälp kvinnan att belysa olika aspekter av förekommande alternativ och ge henne därefter stöd för det val hon gör. Det slutliga ställningstagandet måste vara hennes eget.

4. Myndig ung kvinna utsatt för brott (olaga tvång, hot eller våld)

Tyder skolans iakttagelser på att den myndiga unga kvinnan är utsatt för olaga tvång, hot eller våld ska hon upplysas om att det finns hjälp att få och uppmuntras till kontakt med elevhälsovården. Berörd lärare måste även informera elevvårdare, som i sin tur måste söka kontakt med flickan och erbjuda hjälp enligt lokalt utarbetad stödmetod.

- Ta den unga kvinnans information på stort allvar.
- Informera henne om vilket stöd och skydd hon kan få.
- Följ upp att den unga kvinnan får det skydd hon önskar och har rätt till.
- Hjälp henne att få kontakt med socialtjänst, polis med flera.

Elevvårdsteamet gör en första bedömning

Gör en närhetsanalys. För att kunna värdera risker och möjligheter i olika alternativ är det till hjälp att göra en analys och bedömning av flickans kontaktnät:

- Vilka är de hotande, hedersförsvarande personerna som förtrycker hennes rättigheter? Är det nära släktingar i eller utanför Sverige eller är det andra personer eller grupper?
- Vilka närstående är neutrala eller positiva till hennes krav på förändring?
- Vilka kamrater kan hon lita på som ställer upp?
- Har hon en pojkvän? Är han ett stöd eller en belastning i frigörelsen?
- Vilka andra vuxna i eller utanför den egna etniska gruppen litar hon på och som kan bli ett framtida stöd?

Socialtjänstens arbete – ett förhållningsätt

Socialtjänsten bör verka för att effektivt stödja flickor och unga kvinnor som är utsatta för tvång, hot och våld i hederns namn. Detta förutsätter att alla, oavsett vilken enhet eller grupp man än arbetar på, har kännedom om hedersproblematiken.

För att kunna hjälpa flickorna och de unga kvinnorna måste man lära sig att se dem och deras situation. Därför behövs mer kunskap. Detta är en förutsättning för att man skall kunna ställa rätt frågor, slussa vidare till rätt person/forum och kunna skilja hedersförtryck från tonårsproblematik. Hedersproblematiken är ny i förhållande till svenska lagar och existerande rutiner.

En hantering på socialtjänsten som bygger på normala rutiner kan i vissa fall skada den enskilda flickan eller den unga kvinnan ytterligare om hon är utsatt för hedersrelaterat våld. Hur och när kontakten med flickans vårdnadshavare sker är en känslig fråga. Om flickor med hedersproblematik offentliggör sin historia genom ett besök hos socialtjänsten så kan det innebära ytterligare sanktioner och hot från vårdnadshavare och nära anhöriga. Många flickor och unga kvinnor väljer därför att söka andra vägar för att få hjälp.

Socialtjänsten måste ta till sig kunskap om vad hedersrelaterat våld är och vad detta specifikt kräver av handläggare och tjänstemän. Fortbildning är därför nödvändig på olika nivåer och kan till exempel innebära att man utvecklar specialkompetens inom hotbildsanalys, närhetsanalys, metodik i stödarbete och kunskap om skyddsåtgärder.

Ett utvecklat samarbete med skolan, men också med polisen, Brottsofferjourer, kvinnojourer med flera, underlättar socialtjänstens eget arbete med den här frågan och är många gånger en förutsättning för att man skall kunna göra ett bra jobb.

Hur och när kontakten med flickans vårdnadshavare sker är en känslig fråga när det gäller hedersrelaterad problematik.

Här presenteras ett specifikt förhållningsätt som ett hjälpmedel för att i det enskilda ärendet hantera hedersrelaterat förtryck och våld – utifrån flickans behov. Denna kunskap är ett nödvändigt stöd och komplement till redan existerande rutiner.

Att tänka på vid en anmälningssituation

En ”avkodad” konsultation kan alltid ske. Om uppgiftslämnaren är osäker och otrygg kan en initial ”avkodad” konsultation underlätta en bedömning av anmälningssituationen.

Anmälan/ansökan

Vid anmälan finns en skyldighet att inleda utredning om det kan antas att behov föreligger enligt Socialtjänstlagen 11 kap. 1 och 2 §§. Innan beslut tas om att inleda utredning finns utrymme att genomföra en förhandsbedömning. Förhandsbedömningen måste emellertid vara tidsmässigt avgränsad och får inte likställas med en utredning. Kontakter får under denna tid inte tas med andra än anmälaren och den flicka anmälan gäller.

Förhandsbedömning

I ärenden där omyndiga flickor kan misstänkas vara eller bli utsatta för hedersrelaterat våld är det viktigt att en tidig och noggrann bedömning sker av flickans behov av skydd – innan vårdnadshavaren kontaktas. Om beslut tas att inleda en utredning måste vårdnadshavarna informeras. När det gäller hedersrelaterad problematik så är flickan utsatt för våld och hot från den egna gruppen och familjen. Socialtjänstens kontakt med vårdnadshavare kan därför i sig självt utgöra ett hot mot flickan. Att hon tagit kontakt med myndigheter kan anses påverka släktens heder negativt. Det är av denna anledning viktigt att använda tiden för förhandsbedömning, som ett verktyg att noggrant kunna värdera det akuta skyddsbehovet och vidta åtgärder, till exempel omedelbart omhändertagande, om detta är nödvändigt.

Saker man bör tänka på under en förhandsbedömning:

- Kan mötet ske på neutral plats – gärna i skolan? Det är viktigt att mötet inte sker på socialkontoret då det kan verka misstänksamt och flickans kontakt med socialtjänsten inte får bli allmänt känd. Om mötet sker i skolan är det nödvändigt att det arrangeras på ett sådant sätt att det inte väcker uppmärksamhet. Om utomstående får kännedom om besöket kan det leda till negativ uppmärksamhet och konsekvenser för flickan.
- Ta hänsyn till vilken tid som passar flickan. Hon kan ha stora krav på sig att vara hemma till en viss tid.

”Tänk på att ge flickan möjlighet att själv berätta om sin situation, om vad eller vilka hon upplever som ett hot och om vilka lösningar hon själv kan hitta.”

- Kan anmälaren följa med som ett stöd?
- Har socialtjänsten tidigare kännedom om flickan eller familjen? Har de till exempel tidigare haft ekonomiskt bistånd?

Förhandsbedömningen skall bygga på ett aktivt handlande under en klart avgränsad period. Det är inte acceptabelt att passivt avvakta händelseutvecklingen utan man bör aktivt inhämta de uppgifter som behövs. Lita på flickan och ta reda på vad som begränsar henne – vad som är hennes problem. Förhandsbedömningen skall utmyнна i ett beslut om att inleda utredning alternativt inte inleda utredning enligt Socialtjänstlagen 11 kap. 1 och 2 § §. Om det finns ett skyddsbehov kan det under utredningstiden finnas ett behov av att omhänderta den omyndiga flickan under utredningstiden med stöd av LVU § 6.

Två viktiga delar i förhandsbedömningen är probleminventeringen och bedömning av skyddsbehov.

Probleminventering – hedersrelaterat förtryck eller tonårsproblem?

En viktig del i förhandsbedömningen är att undersöka behovet av skydd. Därför är det viktigt att undersöka om flickan har ett ”vanligt” tonårsproblem eller om hon är utsatt för hedersrelaterat förtryck.

Tänk på att ge flickan möjlighet att själv berätta om sin situation, om vad eller vilka hon upplever som ett hot och om vilka lösningar hon själv kan hitta. Lyssna och fråga! Hjälプ henne att reflektera kring hur hennes liv ser ut idag och vad det är som begränsar henne. Vad får hon inte göra som hon skulle vilja göra?

Praktisk frågemall

Nedan finner du en praktisk frågemall att utgå från för att bättre kunna se om flickans utsatthet handlar om hedersrelaterat förtryck:

- Vilka begränsningar är hon utsatt för?
- Är hon utsatt för våld och misshandel? Finns det i så fall synliga skador på flickan?

- Är hon utsatt för kränkningar och hot?
- Är hon utsatt för någon form av bevakning?
- Talar hon om att förlova sig eller gifta sig trots att hon är ung och inte är klar med skolan? Är partnern någon som hon rimligen inte kan känna särskilt väl?
- Vad ska hon göra på sommarlovet? Finns det planer på att åka till hemlandet? Kanske blir en ”semesterresa” till hemlandet istället en överenskommelse om förlovning och arrangerat giftermål.
- Är hon kraftigt begränsad när det gäller kläder, rörelsefrihet och fritid?
- Har hon stort ansvar för hemmet?
- Får hon delta i all undervisning, inklusive idrott och sex- och samlevnad?
- Får hon vara med på skolresor och lägerskolor?
- Måste hon ljuga om pojkvän, vilka hon umgås med, fritidsvanor och dylikt?
- Uppvisar hon psykosomatiska symtom (till exempel huvudvärk eller magont)?
- Talar hon om problem hemma eller sin ofrihet i termer av ”vår kultur kräver”?
- Vad är det som kommer att hända om hon bryter mot dessa krav? Anser vårdnadshavaren att familjens heder skulle skadas om hon går sin egen väg?
- Hur mycket kontakt har familjen med sitt ursprungsland?
- Hur mycket kontakt har familjen med det svenska samhället?

Skyddsbehovet – släktpyramid

För att bättre kunna värdera risker och möjligheter i olika alternativ är det till hjälp att göra en analys och bedömning av flickans kontaktnät. Analysen är också en viktig hjälp för flickan att själv på ett realistiskt sätt bedöma konsekvenserna av olika alternativ.

Flickans kontaktnät

Följande frågor kan vara en hjälp i bedömningen av flickans kontaktnät:

- Vem slår och hotar?
- Vem är det som styr och bestämmer om sanktioner i släkten? Är det farfar – eller ligger ansvaret på flickans far eller bror? Finns denna person i Sverige?

”För att bedöma risker kan man göra en släktpyramid tillsammans med flickan.”

- Vilka är de hotande personerna som förtrycker hennes rättigheter? Är någon av dessa tidigare straffad?
- Vilken nära släkt har hon i eller utanför Sverige?
- Har någon syster eller annan kvinnlig nära släkting, till exempel en kusin, tidigare gifts bort mot sin vilja eller misshandlats eller mördats på grund av hedersbrott?
- Finns det kanske någon ung kvinna i slakten som tidigare lyckats med att gå sin egen väg? Har hennes val i så fall accepterats av slakten? Var befinner hon sig geografiskt – i Sverige eller i utlandet?
- Vilka närstående är neutrala eller positiva till flickans krav på förändring och som kan vara ett stöd i hennes frigörelse? Eller saknar hon helt stöd från familjen?
- Finns det några sociala kontakter och vuxna stödpersoner utanför familjen, till exempel inom skolan?
- Vilka kamrater kan hon lita på ställer upp?
- Har hon en pojkvän? Är han ett stöd eller en belastning i frigörelsen?
- Vilka andra vuxna i eller utanför den egna etniska gruppen litat hon på och som kan bli ett framtida stöd?

Kartlägg noga flickans starka och svaga sidor. För att bedöma risker kan man också göra en släktpyramid tillsammans med flickan. Här ser man lättare var i slakten de hotande personerna finns.

Att tänka på under förhandsbedömningen

Bedöm efter probleminventeringen och en riskbedömning flickans behov av skydd. Ta hänsyn till flickans egna tankar om lösningar och eventuella konsekvenser av dessa. Informera tydligt om hur socialtjänsten kan hjälpa. Inför ställningstagandet om polisanmälan skall göras kan samrådsgruppen för övergrepp mot barn, sammankallas. Den kan också sammankallas som ett resultat av att en polisanmälan görs, för att få till stånd en effektiv samordning mellan polis, åklagare, socialtjänst. Mer om samrådsgruppen finns att läsa i skriften ”Hur skyddar vi och hjälper barnet”, handläggningsråd vid övergrepp mot barn. Denna skrift finns att beställa hos Iris Dovrén Råsbrant på Länsstyrelsen, Tfn 036-39 51 24.

- Hur påverkar det enskilda beslutet flickan? Ta reda på flickans önskan, situation och behov.

- Kan det finnas en konflikt mellan flickans skyddsbehov och vårdnadshavarens bestämmanderätt?
- Om det finns risk för hot – undersök möjligheten att sekretesskydda delar av anmälan. Detta görs med stöd av SekrL 14 kap. 5 § under utredningstiden och SekrL 14 kap. 4 § 2st. efter utredningstiden.
- Beakta att hedersproblematik är ny i förhållande till socialtjänstlagen och LVU (Se Socialstyrelsens meddelandeblad nr 6:2002).
- Utnyttja möjligheten att göra en noggrann undersökning och var aktiv under förhandsbedömningen. Detta underlättar även arbetet med riskbedömning i ett senare skede.

I det hedersrelaterade förtrycket och i hederskulturen är det den utsatta flickan som skuldbeläggs.

- Använd tolk vid behov. Flickan måste själv få avgöra om hon vill använda tolk eller inte. Det är här mycket viktigt att tolken är neutral i förhållande till flickan och att tolken inte kommer att utgöra ett hot genom ryktesspridning eller kontakter med hennes släkt. Lyssna på flickans önskemål.
- Klargör tydligt olika möjligheter till hjälp och stöd från skola, socialtjänst och polis när det gäller till exempel skydd och boende.
- Gör flickan medveten om olika alternativ och deras olika konsekvenser. En brytning med familjen kan utgöra ett livslångt hot och kan innebära en stor ensamhet. Särskilt för en myndig flicka – som själv bestämmer över sina val – är detta viktigt att medvetandegöra.
- Tala inte till flickan i termer av att ”har du blivit utsatt för hedersrelaterat förtryck?”. I det hedersrelaterade förtrycket och i hederskulturen är det den utsatta flickan som skuldbeläggs. Hon anses vara skyldig eftersom hennes handlande tvingat slakten att vidta hot och sanktioner mot henne på grund av att hon brutit mot hederskoderna. Förövarna där emot anses ha rätt i sitt utövande av förtrycket. Att tala till flickan i termer av att hon utsatts för hedersrelaterat förtryck kan göra att hon känner sig skyldig – ”detta är mitt fel” – och att hon blir osäker i sin anmälan och rätt till hjälp. Få istället flickan att själv berätta om sin situation.
- Var uppmärksam på om flickan plötsligt tar tillbaka uppgifter som hon tidigare uppgivit. Det betyder inte alltid att hon har fabulerat eller ljugit. Det kan var tecken på att hon blir utsatt för hedersrelaterat hot från familjen/slakten eller att hon inte känner sig trygg i sina kontakter med myndigheter.
- Var noggrann!

- Ge flickan hopp.
- Bedöm behovet av akut hjälp.

Under hela denna tid bör flickan ha telefonnummer till ansvariga handläggare, polis och socialjour om situationen skulle bli akut. I tolkningsfrågor av lagen kan man söka råd från Länsstyrelsens socialkonsulenter.

Att tänka på vid en utredning

Vid en utredning finns det precis som under förhandsbedömningen en del saker som är viktiga att tänka på bland annat när det gäller riskbedömningen.

Riskbedömning

De uppgifter som framkom under förhandsbedömningen och som rör skyddsbehovet är mycket värdefulla i den fortsatta riskbedömningen. När en utredning öppnats finns möjlighet att genom ytterligare bearbetning bekräfta eller förkasta dessa uppgifter i kontakten med andra än anmälaren och flickan.

Undersök förekomsten av:

- Tidigare våld mot barnen.
- Våld mellan föräldrar.
- Patriarkal familjestruktur.
- Bortgifta syskon i familjen/släkten.
- Personer i flickans släkt och omgivning som tidigare är dömda för våldsbrott.
- Redan inarbetade relationer hos någon vuxen, till exempel på skolan, som är insatt i hennes situation och som kan var ett stöd för flickan under processen.

Omyndig flicka

Fatta beslut om att inleda utredning och om eventuella akuta åtgärder ska vidtas såsom frivilliga insatser eller tvångsingripande, till exempel omedelbart omhändertagande enligt LVU.

Vid omedelbart omhändertagande:

- Inled utredning enligt 11 kap. 1 och 2 § § SoL.
- Ordförandebeslut om:
 - Omedelbart omhändertagande.
 - Hemlighållande av vistelseadress LVU § 14.
 - Umgängesbegränsning.
- Läkareundersökning och rättsläkarintyg.
- Polisanmälan.
- Underrätta vårdnadshavare.

Bedöm utifrån flickans ålder och mognad behovet av:

- Avstånd till hemmet.
- Lämplig geografisk placering. Det kan vara olämpligt att hon placeras i en geografisk del där den egna invandrargruppen bor, då ryktet snabbt kan spridas och utgöra ett hot mot henne.
- Boendeform, såsom särskilt boende för denna grupp flickor.
- Personskydd.
- Läkarvård.
- Psykologhjälp.
- Krisbearbetning.
- Professionella stödjare i vardagen.

Att tänka på vid kontakterna med vårdnadshavare om flickan är under 18 år:

- Hur och när ska vårdnadshavare kontaktas för att det inte ska skada flickan?
- Bedöm var samtalet bäst kan ske.
- Överväg om polis bör finnas med.
- Ta det försiktigt! Tänk på konsekvenserna av hur informationen sker. Om polis är med bör det skötas med försiktighet. Tänk på att inte förvärpa situationen genom att hota familjens heder.
- Ha en plan för fortsatta samtal med vårdnadshavarna, som vårdnadshavarna erbjuds.

Om hot och våld inte förekommer eller om det inte bedöms vara akut fara för flickan kan samtal kring frivilliga insatser föras.

Myndig ung kvinna

Fatta beslut om utredning ska inledas eller inte och om eventuella akuta åtgärder, frivilliga insatser eller tvångsingripande, ska vidtas.

Socialtjänstens insatser för ungdom över 18 år:

- Organisera och ordna skyddat boende. För att möta individuella behov måste ett väl fungerande system av skyddade boenden av olika slag finnas: Familjehem, hem för vård och boende, utslussningslägenheter och skyddade utbildningsplatser. Behoven varierar beroende på till exempel ålder, utbildningsnivå, stödbehov och hotbild. De tre storstadslänsstyrelserna har tillsammans inventerat tillgång och efterfrågan på skyddat boende för målgruppen.
- Identitetsskyddande åtgärder.

- Polishjälp vid behov.
- Ekonomiskt bistånd.
- Planering för en meningsfull fortsättning.

Att tänka på vid kontakter med familjen om den unga kvinnan är över 18 år:

- Kvinnan själv bestämmer om och hur information till familjen ska ske.
- Om information ska förmedlas – ge information då familjen kommer till socialförvaltningens kontor.
- Om den unga kvinnan inte vill ge någon information till familjen – hänvisa till polisen.

Att tänka på inför det fortsatta arbetet med flickan och familjen.

Efterarbetet och uppföljningen är mycket viktig. Vilka insatser och vilket stöd kan socialtjänsten ge till flickan

och hennes familj efter en anmälan, en utredning och eventuellt efter ett omedelbart omhändertagande? En viktig del av det fortsatta arbetet bör vara att ge fortsatt stöd till flickan och även till hennes familj. Det kan handla om att ge olika stöd vid en krissituation men också att ge tydlig information om lagar, skyldigheter och rättigheter.

Målsättning utifrån flickans behov: Att kunna leva ett eget liv och kunna bestämma över sin egen sexualitet och kropp och samtidigt ha kvar sin familj!

Ofta är den svaga länken flickan själv. Brytningen med familjen kan bli alltför svår och påtaglig. Familjen kan också med olika metoder få henne att komma tillbaka till familjen. Detta kan till exempel ske genom att familjen ger flickan falsk information om att någon nära släkting är sjuk och ligger på sjukhus.

Pojkar och unga mäns situation

Hedersrelaterat våld drabbar även pojkar och män. Unga män kan tvingas till äktenskap, bröder kan tvingas att kontrollera sina systrar och även vara tvungna att straffa sina systrar om de brutit mot familjens regler. Kravet på lydnad, att följa familjens normer, seder och traditioner gäller även pojkar (även om kraven på pojkar och flickor kan se olika ut). Hedersrelaterat förtryck sker också på grund av sexuell läggning, vilket drabbar såväl män som kvinnor.

Pojkar och unga män kan leva under hot att bli skickade till främmande länder i syfte att uppfostras eller att giftas bort. Andra pojkar är hotade av sina flickvänners familjer för att de har vanhedrat familjen genom sin kontakt med flickan.

Pojkar och unga män kan bemötas på samma sätt i skolan och av socialtjänsten som flickor och unga kvinnor.

Adresslista

Elevvårdsteamerna på kommunens skolor,
tel. 036-10 50 00, växel

Socialjouren

Kapellg 21
551 89 Jönköping
Fax 036-10 77 86
tel. 036-10 53 48 16-17 mån-fre
tel. 036/112 efter kontorstid.

Socialtjänsten Lokalkontor Centrum

Mottagningssekreterare Ann-Charlotte Nilsson
och Åsa Sjöberg tel. 036-10 72 99

Socialtjänsten Lokalkontor Söder

Mottagningssekreterare
Maria Taube tel. 036-10 68 43 och
Camilla Törnqvist tel. 036-10 80 32

Socialtjänsten Lokalkontor Väster

Mottagningssekreterare Kicki Jonsson
tel. 036-10 52 04

Socialtjänsten Lokalkontor Öster

Mottagningssekreterare Lena Åsberg
tel. 036-10 70 96

Ungdomsmottagningen

Södra Strandgatan 9, Jönköping
tel. 036-32 22 50

Länsstyrelsen i Jönköpings län

tel. 036-39 50 00
Iris Dovrén Råsbrant, Länsstyrelsen,
direktnummer 036-39 51 24

Polismyndigheten i Jönköpings län

Kommissarie Göran Larsson
tel. 036-30 92 00

Brottsofferjouren

Huskvarnavägen 40
554 54 Jönköping
tel. 036-10 76 40
tel. 0200-21 20 19

Kvinnojouren i Jönköping

Östra Storgatan 90
553 21 Jönköping
tel. 036-16 36 82

Gryning Vård AB (skyddat boende)

Box 5154
402 26 Göteborg
tel. 031-703 39 50
www.gryning.se

Socialstyrelsen

106 30 Stockholm
tel. 08-555 530 00
socialstyrelsen@sos.se
www.sos.se

Elektra

Elektra är Fryshusets verksamhet med ungdomar som lever i hedersrelaterat förtryck. Inom Elektra finns bland annat projektet Sharaf hjältar som riktar sig särskilt till killar.
tel. 08-46 22 200
www.elektra.nu

Jourhavande kompis

Röda korsets ungdomsförbunds jourtelefon för alla upp till 25 år
tel. 020-222 444
www.rkuf.se

Kvinnoforum, Stiftelsen

Karlbergsvägen 77
113 35 Stockholm
tel. 08-56 22 88 00
info@kvinnoforum.se
www.kvinnoforum.se

Kvinnors nätverk

Stöd för kvinnor med invandrarbakgrund som utsätts för familjerelaterat våld.

tel. 08-411 78 55

www.kvinnonet.org

Kvinnofrid

www.kvinnofrid.se

Linna-mottagningen

Öppen mottagning för ungdomar 13-25 år som är utsatta för hedersrelaterat förtryck, hot eller våld

Jourtelefon: 020-40 70 40

Mansjouren

tel. 08-30 30 20

www.mansjouren.net

RFSL

Stöd till personer som utsätts för våld eller hot på grund av sin sexuella läggning

kurator: 08-501 629 70

www.rfsl.se

**Riksförbundet BRIS,
Barnens rätt i samhället**

Karlavägen 121

115 26 Stockholm

tel. 08-59 88 88 00

Barnens hjälptelefon: 0200-230 230.

Bris vuxentelefon om barn 077-150 50 50

www.bris.se

**Riksorganisationen för kvinnojourer och
tjejjourer i Sverige, ROKS**

Box 19517

104 32 Stockholm

tel. 08-442 99 30

info@roks.se

www.roks.se

Rädda Barnen - Flicka nu

Flicka nu är Rädda Barnens krismottagning för flickor med invandrarbakgrund

Torsgatan 4

107 88 Stockholm

tel. 08-698 90 19

flicka@rb.se

www.flicka.nu

www.rb.se

Sveriges kvinnojourers riksförbund

Bondegatan 40, 2 tr.

116 33 Stockholm

tel. 08-642 64 01

kvinnojourerna@telia.com

www.kvinnojour.com

Systerjouren Somaya

Jourtelefon på 17 språk för muslimska tjejer och kvinnor

Kvinnojouren: 08-760 96 11

Tjejjouren: 08-795 95 91

www.somaya.nu

Terrafem

Box 891

101 37 Stockholm

020-52 10 10 (Nationell jourtelefon på 40 olika språk)

tel. 08-643 05 10 (exp)

info@terrafem.org

www.terrafem.org

Några referenser

*Skyddat boende m m för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld
Länsstyrelsen i Jönköpings län, Meddelande 4:2004*

Förtryck och våld i hederns namn, Länsstyrelsen Sörmlands län, Sörmlandsbilder 4:2005

Om våld i hederns namn, Länsstyrelsen i Östergötlands län 2004

*Material från Lasse Johansson, kurator vid Angeredsgymnasiet i Göteborg och projektledare vid Länsstyrelsen i
Västra Götaland.*

Material från Socialtjänstens arbete i Lärjedalen, Marita Lager och Mikael Thörn

Nationell rapport om skyddat boende m m, Länsstyrelsen i Stockholms län, Rapport 2004:16

*Länsstyrelsernas insatser mot hedersrelaterat våld, Delrapport 2003-2004, Socialstyrelsen och
Länsstyrelserna Mars 2005*

Slag i luften, En utredning om myndigheter, mansvåld och makt, SOU 2004:121

Råd och riktlinjer för muslimska barn/elever i Jönköpings kommuns skolor, läsåret 2005/2006

Litteraturlista

Ali, Miriam: Systemen som blev kvar. Forum.
ISBN 91 37 12264 9

Amnesty: Artiklar om hedersmord

Behzadi, Abbas: Öknens träd. Alfabet Maxima.
ISBN 91-973924-8-0

Dirie, Waris: En blomma i Afrikas öken. Bra Böcker.
ISBN 91 7133 397 5

Dirie, Waris: Ökenblomman återvänder. Bra Böcker.
ISBN 91 7133 916 7

Durrani, Tehmina: Att bryta tystnaden. Forum.
ISBN 91 37 12097 2

Egbeme, Choga Regina: Bakom gyllene galler. Forum.
ISBN 91 37 12171 5

Ekerwald, Hedvig (2004): Leva sitt liv med familjen i behåll. Stockholm, Rädda barnen. Intervjuer med tonårsflickor och föräldrar om hur man lyckats lösa familjekonflikter så att familjen kunnat ha fortsatt kontakt. Innehåller råd som intervjupersonerna vill dela med sig av.

Elektra: Artiklar om hederskultur. Elektra är ett projekt som har pågått sedan 2002 och som arbetar med tjejer och killar som lever i hedersrelaterat förtryck och konflikter.

Frenning, Anna (2003): Förtryck i hederns namn- rapport från ett seminarium. Rapporten är en sammanfattning av en workshop med 40 personer som alla på något sätt har direktkontakt med flickor med utländsk bakgrund som är utsatta för familjerelaterat förtryck.

Fristorp, Lotta och Arbabi, Farnaz (2002): Överlevnadshandbok för flickor om frihet och heder. Stockholm: Rädda barnen. Boken riktar sig först och främst till flickor som lever under svåra förhållanden, men även till vuxna som möter flickorna i sitt arbete.

Hjärpe, Jan: 99 frågor om islam. Leopard förlag
ISBN 91 7343 055 2

Integrationsverket (2002): Lärande exempel – att förebygga konflikter mellan individ och familj. Goda exem-

pel och metoder för att förebygga konflikter mellan individ och familj där orsaken kan vara patriarkala normer.

Integrationsverket (2000): Låt oss tala om flickor. Om situationen för flickor och kvinnor med en annan kulturell och etnisk bakgrund.

Kamali, Masoud: Kulturkompetens i socialt arbete. Carlssons. ISBN 91 7203 452 1

Kassindja Fauziya: Vem hör mina tårar? Bra Böcker.
ISBN 91 7133 499 8

Lakho, Hameeda: Bakom dolda galler. Wahlström/Widstrand. ISBN 91 46 18372 8

Latifa: Mitt förbjudna ansikte. Wahlström/Widstrand.
ISBN 91 46 18490 2

Larsson, Agneta och Granefelt, Lena (2003): Vägen in – röster om integration och jämställdhet. Norrköping: Integrationsverket. I boken presenteras konkreta exempel på människor som engagerat sig i arbetet med jämställdhet och integration bland ungdomar och vuxna.

Lidholm, Merike (2002): Att förebygga våld mot kvinnor i nära relationer. Idéskrift nr 9 från Brottsförebyggande rådet. Kartläggning av insatser mot våld i nära relationer.

Myndigheten för skolutveckling (2003): Starkare än du tror. Bok med konkreta exempel på hur skolor kan arbeta med att stödja flickor och föräldrar i s.k. patriarkala miljöer.

Olsson, Christer (2004): Hedersrelaterad brottslighet – ur en kriminalteknikers synvinkel.

Osgyan, Renata och Wennerlund, Jan (2003): Heder i patriarkala hem – en kulturyttring eller en social konstruktion. C-uppsats om socialarbetarnas tolkning av hjälpsökande flickor.

Paraplyprojektet (2005): Artikelserie om hederskultur. Paraplyprojektet är ett partnerskap som har som syfte att öka intresset och kunskapen om mångfald på arbetsplatsen samt skapa opinion mot all diskriminering.

Regeringsproposition 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m m.

de los Reyes, Paulina (2003): Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Om våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige.

Schlytter, Astrid (2004): Rätten att själv få välja. Arrangerade äktenskap, kön och socialt arbete. Lund: Studentlitteratur. Om hur socialtjänsten bemöter utsatta flickor och vad den svenska lagstiftningen om arrangerade äktenskap kan innebära för den enskilda flickan.

Seierstad, Åsne: Bokhandlaren i Kabul. MånPocket. ISBN 91 7001 042 0

Socialstyrelsens meddelandeblad nr 2002:6: Flickor som lever under hot och tvång i familjer med starkt patriarkala värderingar.

Soydan, Haluk m fl: Socialt arbete med etniska minoriteter. Liber. ISBN 47-04939-1

Stiftelsen Allmänna Barnhuset: Att möta flickor och pojkar i starkt patriarkala familjer – teori och praktik.

Swanberg, Lena Katarina: Hedersmordet på Pela. Bokförlaget DN. ISBN 91 7588 4550

Terrafem: Invandrad - invaderad. En bok om hur det är att vara ung kvinna med invandrabakgrund i Sverige.

Tortajada, Ana: Det tystade skriket. Wahlström/Widstrand. ISBN 91 46 20035 5

Wikan, Unni (2004): En fråga om heder. Stockholm: Ordfront. I boken beskrivs olika svenska och norska rättsfall och levnadsöden där heder varit en central faktor.

Brottsofferjourernas Riksförbund är en ideell organisation som ger information och stöd till brottsoffer, deras anhöriga och vittnen. För hjälp, kontakta din lokala jour eller ring 0200-21 20 19. Mer information finns på www.boj.se. Denna skrift är framtagen av Ingrid Grubbström, BOJ i Jönköping i samarbete med Jönköping kommun.